

Ю. В. Сорочинська

Житомирський державний університет

імені І. Франка

Науковий керівник

к. ф. н., доц. Савчук І. І.

ДИСКУРС У ВИМІРІ КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНОЇ ПАРАДИГМИ ЗНАННЯ

Когнітивно-дискурсивна парадигма спрямована на ідентифікацію шляхів характеристики ментальної специфіки та культурної ідентичності людини в мові, оскільки кожен з нас є окремою особистістю, якій притаманні особливі когнітивні, психічні, психологічні та соціальні якості, на уміння адресата і мовця комунікувати адекватно та компетентно, а також на дискурсивні чинники використання певної мовної форми вираження знань письмово чи усно. Саме тому на сьогодні дослідження когнітивно-дискурсивної парадигми в галузі лінгвістики є одним з найважливіших.

У царині когнітивної лінгвістики, дискурсології, комунікативної лінгвістики та теорії мовної комунікації існує велика кількість наукових праць про поняття «дискурс», дискурс як комунікативну одиницю, процес і найзагальнішу категорію організації мовного коду в спілкуванні, про його структуру, роль та типи, які відрізняються сферою використання та доречністю в тій чи іншій ситуації, а також про такі поняття в галузі когнітивної лінгвістики, як «когніція», «концепт», «концептуалізація», «категоризація», «картина світу». Описана проблематика стає основою досліджень як зарубіжних лінгвістів (Н. Арутюнова, М. Бахтін, А. Вежбицька, В. Григор'єва, Т. ван Дейк, О. Кубрякова, Г. Солганик, Й. Стернін), так і українських (Ф. Бацевич, С. Єрмоленко, С. Кость, С. Кремзикова, Н. Литвиненко, Т. Радзієвська, О. Селіванова, К. Серажим, І. Шевченко та ін.). Проте, навіть володіючи такою багатого науковою скарбницею теоретичних доробок, науковці мають ряд актуальних проблем, які повинні бути розглянутими, дослідженими та вирішеними.

Метою нашого дослідження є дослідити та охарактеризувати такі головні поняття когнітивної лінгвістики, як «когніція», «концепт», «концептуалізація», «категоризація», «картина світу» та дискурс як комунікативну одиницю, які є основою когнітивно-дискурсивної парадигми знання.

Для того, щоб визначити зв'язок мови з розумовою діяльністю людини, лінгвісти вже в другій половині ХХ століття почали повноцінне вивчення даного явища. Напрямом у мовознавстві, що досліджує мову як когнітивний інструмент, цілу систему концептів, що сприяє синтезу та

збереженню інформації та використанню її в мовленні називають **когнітивна лінгвістика**. У когнітивній лінгвістиці спостерігаємо новий етап вивчення складних відносин між мовою та мисленням [4 : 6]. Були визначені головні поняття цього напрямку. Так, розглядаючи предмет когнітивної лінгвістики – «концепцію», науковці детермінували суть цього терміну, як процес і результат розумової (або ментальної) діяльності людини. **Когніція** – що в перекладі з латині означає «пізнавання» – інструмент формування світогляду, що сприяє обробці та засвоєнню інформації. Провідним поняттям когнітивної лінгвістики науковці визначають «концепт», що з латині тлумачиться як думка, поняття. **Концепт** поєднує зовнішні форми пізнання, передусім мову, з його внутрішнім чинником – ментальним лексиконом [2: 33]. Ментальним лексиконом визначають шляхи формування та структуризації лексичного мовного знання в людському мозку. Концепти реалізуються безпосередньо через мовлення, а їх мовними еквівалентами є морфеми, слова та усталені словосполучення. Сам процес формування концептів у свідомості людини називають **концептуалізацією**. Наступний процес трансформації інформації, синтезу та стандартизування варіантів розуміння певних об'єктів, створення ієрархії концептів, порівнюючи та уподібнюючи фрагменти інформації, називають **категоризацією** [2: 34]. Категоризація неможлива без суб'єктивного сприйняття людиною інформації, що надходить до її свідомості. **Картина світу** – це свідоме суб'єктивне уявлення про світ, що формується в людині під впливом особливостей національних культур, менталітету та традицій того чи іншого народу, це віддзеркалення дійсності свідомістю людини. Тобто картиною світу називають сукупне розуміння буття, сформоване на основі вражень людини від отриманої та опрацьованої інформації про світ [3: 65].

Дискурс є одним із найбільш значущих категорій комунікації. Термін «дискурс» запропонував американський структураліст, фахівець із методології лінгвістичних досліджень, математичної лінгвістики Зелліг Харріс (1909-1992) на початку 50-х років XX ст., назвавши так метод аналізу зв'язного мовлення, «призначений для розширення дескриптивної лінгвістики за межі одного речення у певний момент часу і для співвіднесення культури і мови [5: 117]. За Ф. Бацевичем, дискурсом називають тип комунікативної діяльності, інтерактивний феномен, мовленнєвий потік, що виявляється в різних формах (писемній, усній чи паралінгвальній), відбувається в межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями й тактиками учасників спілкування [1: 154]. Це поняття можна тлумачити як інтерактивну діяльність співрозмовників чи комунікантів. Дискурс спрямований на ефективне встановлення контакту та його підтримання, вираження емоцій і почуттів, обмін інформацією та здійснення певного ефекту і враження на цільову аудиторію. Специфіка дискурсу завжди залежить від того, які культурні та етнічні особливості притаманні співрозмовникам, а також їх особистих ментальних особливостей. Дискурс також розглядають носієм різноманітних видів

інформації: раціональної (об'єктивність-суб'єктивність тощо) та духовної (віра, світогляд тощо). В. Карасик пропонує такі типи дискурсу: персональний (або особистісно орієнтований) та інституційний (або галузевий). Спілкування під час персонального дискурсу відбувається в рамках міжособистісної комунікації, тоді як під час інституційного дискурсу відносини комунікантів набувають статусно-рольового відтінку, оскільки один із них виступає в ролі представника певного соціального інституту, а інший – в ролі користувача послугами відповідного соціального інституту.

Висновок. Таким чином, ментальні характеристики функціонування дискурсу свідчать про зв'язок когнітивного і комунікативного аспектів вивчення культурно маркованих феноменів англomовного соціуму.

Список використаної літератури

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацевич. – 2-ге вид., доп. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 376 с. – (Серія «Альма-матер»).
2. Карпенко Ю. О., Вступ до мовознавства : підручник. – 2-ге вид., стер. / Ю. О. Карпенко. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 336 с. – (Серія «Альма-матер»).
3. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація : навч. посіб. / В. М. Манакін. – К. : ВЦ «Академія», 2012. – 288 с. – (Серія «Альма-матер»).
4. Попова З. Д., Стернин И. А. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. : АСТ «Восток-Запад», 2007. – 314 с.
5. Семенюк О. А. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. / О. А. Семенюк, В. Ю. Парашук. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 240 с. – (Серія «Альма-матер»).